

Donderdag 10 juli 2008

Gnosienne

Op die dag viel de eerste omslag in de bus.

Eigenlijk viel hij niet in de bus. Doordat hij te groot was belde de postbode aan.

In alle eeuwen voor de 20ste waren slechts een handvol geprivilegieerden in staat de meester-werken van 's werelds muzikale genieën te beluisteren. Je moest in een grote stad wonen en bemiddeld zijn om ooit Beethoven of Brahms te kunnen horen. Buitenlui van goeden huize met een fijnzinnige dochter hoorden al eens een pianosonate van Schubert of een getransponeerde symfonie. De rest danste de horlepiep. Vandaag beluister je met een eenvoudige druk op de knop alle composities van Schütz tot Shostakovich, gespeeld door 's werelds topvertolkers. Zelfs historische opnames worden van ruis gestript zodat je met een druk op dezelfde knop comfortabel door de tijd reist. Ik vind dit het aan-genaamste facet van het leven in onze tijd. De rest is een naar onthaasting smachtend gedoe. Dus trek ik tijdens de vakantie minstens twee uur per dag uit, soms vier als het regent, voor een huisconcert. Aan het begin van de week schrijf ik de programma's uit. Wie heeft ooit zoveel luxe gekend? Bach ging 300 kilometer te voet, van Arnstadt naar Lübeck, om Buxtehude op het orgel te horen spelen¹.

Vladimir Horowitz hamerde zich doorheen een Hon-gaarse Rhapsody van Franz Liszt en van Renata Tebaldi had ik nog wat Puccini tegoed, toen de bel ging. Het naïef kwebbelen-de zonnetje dat bij ons postbode is, was weer pathologisch wel-gemutst. Zoals steeds drukte hij mij tener.

Korzelig gooide ik de omslag op de keukentafel. Het was een grote ivoorkleurige envelop in chique velijn die aan een uitnodiging voor een huwelijksfeest deed denken. Echter zat er enkel een klever op met mijn naam en adres, geen afzender, wat mij nogal pover en stijlloos leek. Op de bus gedaan te Chapelle-lez-Herlaimont, *of all places*. Eerst wilde ik met Horowitz weer naar het jaar '50 maar mijn hoofd stond er niet meer naar. Nieuwsgierigheid doet dat met mij. Schijnt typisch mannelijk te zijn. Mannen kunnen geen twee dingen tegelijk doen, dubben over wat er in die omslag steekt en muziek beluisteren. Alsof vrouwen keien zijn in het bedwingen van nieuwsgierigheid.

Uit de omslag gleed één vel. Een in tweeën gevouwen A4-tje. Potsierlijk onbeduidend in die grote enveloppe. Ik vouwde het open en las :

'Jean de Mailly en Martin von Troppau, dit Polonus, hebben het verkeerd voor.'

Eén zinnetje... Eén zinnetje dat, verdwaald en schijnbaar nergens terzake doend, uit een printer was gerold. Geen naam, geen signatuur, niets. Alleen dat ene onnozele lijntje op een maagdelijk wit blad dat in een veel te chique briefomslag komt! Een *practical joker* probeert mij ergens in te luizen, dacht ik meteen.

¹ Ikzelf moet nauwelijks tien meter stappen, naar het oude ovenbuur achter ons huis dat ik gerestaureerd heb tot mijn hoogstpersoonlijke *Musikverein*. Kan-ie lekker hard zonder dat ik Ingrid stoort. Onder een ideale hoek ten opzichte van mijn supercomfortabele concertrelax staan mijn superprecieze elektrostaten. De oven heb ik tot open haard verbouwd (laten verbouwen... Ik ben geen handige harry). Wanneer Fisher-Dieskau Schuberts *'Winterreise'* vertolkt terwijl het buiten sneeuwt waan je je in de hemel!

3. De week nadien ontvangt Freddy Spanooghe meer dan een simpel briefje, men stuurt hem een kopie van het boek *'The Mystery of Pope Joan'* van ene Rosemary Partridge toe. Freddy staat aanvankelijk sceptisch maar naarmate hij verder leest lijkt het beeld van wat er medio de negende eeuw in Rome gebeurd is steeds waarschijnlijker. Of toch niet?

Onder mijn berk was ik snel verplicht mijn mening over mevrouw Partridge te herzien². Haar boek blijkt een gedegen studie gesteund op uitgebreid bronnenonderzoek naar een ogenschijnlijk onuitroeibaar gerucht, namelijk dat er inderdaad ooit een als man verklede vrouw zich op de Stoel van Petrus heeft gevlijd! Haar mannennaam zou John Anglicus geweest zijn. Ondanks haar Angelsaksische naam zijn er bronnen die beweren dat ze geboren is te Mainz aan het begin van de 9de eeuw. Of misschien groeide ze alleen maar op in Mainz en was ze wel degelijk een Engelse. Andere bronnen hebben het over een Duitse, Johanna, geboren te Ingolsheim als dochter van een geestelijke en zijn heidense concubine. Om te kunnen studeren verkleedde ze zich als man en werd ze priester. Ofwel monnik in Fulda. Dat is allemaal niet zo erg duidelijk. Er zijn bronnen die stellen dat ze helemaal tot in Athene ging studeren, aan de school waar ooit de heilige Augustinus doceerde, waar ze zich *maxima cum laude* bekwaamde in de *grammatica*, de *rhetorica* en de *dialectica*, het *trivium* van de toenmalige wetenschap. Aangezien de mannelijke kunne nogal wat voordelen genoot in die tijd vond ze het leven in soutane leuker dan in een gewone jurk. Daarom besloot ze haar vermomming aan te houden en verhuisde naar Rome waar ze meteen opviel door haar scherpe verstand en haar grote geleerdheid. In geen tijd schopte ze het tot kardinaal en toen Leo IV in 855 overleed, sommigen schrijven 853, werd ze door het clubje dat toen in Rome de plak zwaaide³ tot paus verkozen. Na twee jaar viel ze op spectaculaire wijze door de mand. Von Troppau bericht erover in zijn *Chronicon Pontificum et Imperatum*, een werk dat door mevrouw Partridge veelvuldig wordt becommentarieerd : 'Terwijl ze paus was, werd ze zwanger. Door onwetendheid over het juiste tijdstip van de geboorte, bracht ze het kind ter wereld terwijl ze in processie van Sint-Pieter naar Sint-Jan-in-Lateranen reed, in een nauw straatje tussen het Colloseum en de Sint-Clemenskerk. Na haar dood werd ze daar begraven. Sindsdien mijdt Zijne Heiligheid die straat en men vertelt dat Hij dat doet uit afkeer voor de gruwel die er toen plaats greep. Tevens werd zij van de lijst der Heilige Opperpriesters geschrapt omwille van haar vrouwelijke geslacht en de weerzinwekkende natuur van haar daden.' Ze had namelijk niet alleen tegen God gezondigd maar ook tegen de Natuur van wie ze als vrouw een inferieure rol had toebedeeld gekregen maar waarin ze weigerde zich te schikken. Ze was bijgevolg een onnatuurlijke perverse!⁴

Als historicus geef ik ootmoedig toe dat de hele santekraam mij totaal onbekend is. Nochtans : een

² De titel van het tijdschrift waarvan Mrs. Partridge redactrice is, *Ghosts and Scholars*, had mij duidelijk moeten maken dat het hier een academisch gevormde historica betreft, die zoals menig vakgenoot, opgewonden raakt van oude koorbanken, tot stof vergane grimoires en verweerde uithangborden van sombere herbergen. *Gothic* heet het gevoel in het Engels. Het is het zaad waaruit historici en antiquairs ontkiemen.

³ In die tijd waren buitenlandse bisschoppen van deelname aan de pausverkiezing verstoken. De reis naar Rome zou jaren hebben geduurd en de wegen er naartoe (alle wegen dus) zouden bezaaid zijn geweest met lens geslagen en door rabauwen beroofde prelaten.

⁴ Een stelling die de eeuwen trotseert. Bijna 600 jaar later gebruikten Rowaanse scherprechters haar om die andere onnatuurlijke perverse uit Domrémy op de brandstapel te krijgen. Ook nu nog, een dik millenium later, hangen religieuze fanatici van monotheïstische strekking ze nog steeds aan.

vrouw die paus wordt en in het openbaar een kind baart, *y'a de quoi s'époustoufler!* Naast de Mailly en von Troppau laat Partridge nog een processie kroniekschrijvers voorbischrijden die allemaal een eender verhaal opdissen dat ze ongetwijfeld vaak van elkaar hebben afgeschreven, elk met zijn eigen accenten en zijn eigen agenda. Zo zijn kroniekschrijvers nu eenmaal. Wanneer je de puzzelstukjes samenlegt ontstaat het volgende apocalyptische plaatje van wat er die middag in Rome gebeurde : in een smerig achterafstraatje was de arme Joan/Johanna in barensood van haar rijdier gevallen en uit haar schoot was er een kind in de modder gegleden. Een satansjong dat uit de darmen van de paus kwam gekropen!!! Het volk gruwde, de hoer van Babylon zat met haar ontuchtige kont op de Troon van Petrus, het Einde der Tijden was nabij. De Heer, hoe barmhartig, hoe goedertieren ook, zou er nu onherroepelijk een eind aan maken want dieper kon het vermaledijde mensenras niet zinken! Uitzinnige vicarissen rukten de afgematte vrouw de ontheiligde, met bloed besmeurde gewaden van het lijf en naakt bonden ze haar bij haar voeten aan een paard. Het hysterische gehuil van de menigte joeg het dier op hol en terwijl Johanna/Joan brekend en gebroken achter het paard aan botste, werd ze door het bange gepeupel gestenigd⁵.

Wat mij opviel : geen van Partridges bronnen vermeldt wat er met het kind is gebeurd. Werd het als verderfelijke addergebroed met zijn moeder aan het paard gebonden en gestenigd? Werd het gewurgd met zijn eigen navelstreng? Of werd het in een sombere abdij opgesloten, als duivelsjong in een crypte

gemetseld, opdat het *den Kwaede niet repandeere?* Dat het ukje niet onder een goed gesternte ter wereld kwam is een *understatement* van formaat.

Illustratie uit *'De mulieribus claris'* van Giovanni Boccaccio (zie voetnoot)

⁵ Ook namen met een aanzienlijker cultureel-historische status dan de Mailly en von Troppau blijken het bestaan van een vrouwelijke paus als een historisch vaststaand feit te hebben beschouwd. Een half millenium na de feiten (sic) schreef **Petrarca** dat het na de ontmaskering van de pausin drie dagen bloed heeft geregend in Brescia en dat er in Frankrijk een schrikbarende sprinkhanenplaag uitbrak. De beesten hadden zes vleugels en bijzonder sterke kaken. Ze sprongen massaal in het Nauw van Kales zodat ze verdronken, maar de aangespoelde insectenkarkassen, rottend op de stranden, verspreidden een ziekmakende stank waaraan toen veel Picardiërs gestorven zijn. **Giovanni Boccaccio** vermeldt de pausin in zijn boek *'De mulieribus claris'*, over beroemde vrouwen, dat hij laat verluchten met een ets waarop een kind uitpiept van tussen de benen onder de albe van de paus die, kazuifel nog om en tiara op het hoofd, in barensweeën op de grond ligt, omringd, ondersteund zelfs, door een troep verbijsterde prelaten. De kop van de processie schijnt zich van geen kwaad bewust, ze stappen, hymnen zingend stel ik mij voor, dapper door. Eén toeschouwer verschuilt zich achter een pilaar, erin bijtend van ontzetting over zoveel gruwel. Onze eigenste **Jacob van Maerlandt** schrijft over het graf van de pausin dat versierd zou zijn met een gebeeldhouwde gisant, hoewel de Dammenaar voorzichtigheidshalve eraan toevoegt dat dit praalgraf slechts in weinig kronieken wordt vermeld : 'Niet en ben ic vroet of claer, weder het fauele es of waer.' (opgezocht op vrijdag 25 juli)